

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr. **Marcina Popiela** pt. *Turystyka studentów niepełnosprawnych w krakowskich uczelniach wyższych*
przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Włodzimierza Kurka przy współpracy promotora pomocniczego dr. Roberta Faracika
w Zakładzie Gospodarki Turystycznej i Uzdrowiskowej Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego
w Krakowie

Postęp w wielu dziedzinach życia stwarza dziś człowiekowi coraz to nowe możliwości egzystencji. Jednym z przejawów tego stanu rzeczy jest kształtowanie się aktywności życiowych, które obserwujemy m.in. w dynamicznie rozwijającej się turystyce. Ten rodzaj przedsiębiorczości w wielu krajach odgrywa dziś kluczową rolę w ich rozwoju ekonomicznym, z jednej strony zaspakajając oczekiwania swych obywateli, a z drugiej strony dynamizując branże innych sektorów gospodarki narodowej. Jak wykazują statystyki liczba turystów ciągle wzrasta co czyni turystykę motorem postępu społeczno – gospodarczego. Turystyka jako zjawisko wielowymiarowe przyczyniając się do rozwoju nowych kierunków działań m.in. stwarza możliwości aktywnego udziału osób niepełnosprawnych, którzy podobnie jak pozostała część społeczeństwa spragnione są szeroko rozumianych doznań. A trzeba mieć na uwadze, że liczba osób dotkniętych różnymi formami dysfunkcji zdrowotnych będzie się coraz bardziej powiększać chociażby m.in. w wyniku chorób cywilizacyjnych. Wprawdzie ostatni w Polsce Narodowy Spis Powszechny w 2011 r. wykazał pewien spadek ilości osób niepełnosprawnych (ok. 4,7 mln) w odniesieniu do tendencji wzrostowej poprzednich Spisów (1978 – 2,5 mln, 1988 – 3,7 mln, 2002 -5,5 mln), niemniej m.in. w skutek starzenia się społeczeństwa statystyki w tym zakresie będą wzrastać. Dlatego trzeba usilnie dążyć do tego, aby osobom dotkniętym różnym stopniem niesprawności umożliwić godną egzystencję. Właśnie takim sposobem jest aktywizowanie tych osób m.in. w szeroko rozumianej turystyce, więc śledzenie i dogłębne badanie turystyki osób niepełnosprawnych w różnych aspektach jest jak najbardziej uzasadnione. Naprzeciw temu wyzwaniu wychodzi mgr Marcin Popiel - Autor niniejszej dysertacji, która jest próbą wypełnienia luki w tym zakresie, gdyż dotyczy ona studentów z dysfunkcjami zdrowotnymi, a więc osób młodych będących u progu samodzielności, niezależności i kariery zawodowej. Jest to problematyka rzadko podejmowana, dlatego wypełnienie tej luki przez Doktoranta jest jak najbardziej zasadne.

Głównym celem niniejszej pracy doktorskiej było przebadanie aktywności turystycznej studentów niepełnosprawnych wybranych uczelni Krakowa w oparciu o badania ankietowe, które miały wykazać wieloaspektowość tego zjawiska.

Przedłożona do recenzji praca doktorska w formie częściowo znormalizowanego maszynopisu (spisy na końcu opracowania mniejszą czcionką, puste miejsca na stronach z ilustracjami), obejmuje w swej zasadniczej części 186 stron tekstu wraz 57 rycinami (mapy, schematy, wykresy, diagramy, rysunki, zdjęcia) i 83 tabelami. Uzupełnieniem tej części są: na początku 1,5 stronicowy abstrakt, oraz na 18 stronach spis 423 pozycji literatury i materiałów źródłowych (w 127 przypadkach w języku angielskim napisane przez autorów polskich i zagranicznych), a także spisy tabel i rycin oraz w formie załącznika na 6 stronach ankiet z metryczką i 27 pytaniami. Łącznie praca liczy 216 stron i składa się z 6 rozdziałów oraz nienumerowanej części zatytułowanej Wnioski.

W pierwszym rozdziale stanowiącym **WSTĘP** na 17 stronach Autor po rzeczowym wprowadzeniu krótko przedstawił przedmiot i cel opracowania uściślając go w siedmiu punktach szczegółowych. Następnie syntetycznie nakreślił stan badań nad turystyką osób niepełnosprawnych, w różnych aspektach, prezentując dorobek krajowy z tego zakresu w poszczególnych dekadach od końca lat 50. XX w., natomiast w dalszej części przybliżył problematykę poruszaną w pracy odwołując się do publikacji zagranicznych. W kolejnym podrozdziale odniósł się jasno do terminologii związanej z osobami niepełnosprawnymi przyjętymi przez organizacje międzynarodowe i ustawy krajowe. Kończąc wstęp Autor dysertacji zasygnalizował, z których uczelni Krakowa studenci byli ankietowani. Generalnie Doktorant we Wstępie nakreślił ogólnie zagadnienia, które zostały rozwinięte w następnych częściach pracy.

Stąd też kolejne trzy rozdziały dysertacji mające charakter teoretyczno kompilacyjny, stanowią szeroką podbudowę dla późniejszych analiz. Zatem rozdział drugi obejmujący 30 stron maszynopisu zatytułowany **PODSTAWOWE ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ**, podzielony na dwa podrozdziały, dotyczy zagadnień gdzie których Autor kolejno na podstawie dostępnej literatury przybliżył pojęcie niesprawności w ujęciu historycznym, ostatecznie definiując ją w świetle rozumienia tego pojęcia w skali globalnej i w Polsce, a kończąc podrozdział zaprezentował podziały niepełnosprawności klasyfikując ją i przedstawiając w stworzone w tym zakresie modele. Wszystkie te kwestie odpowiednio zilustrowano zestawieniami w formie tabel. W drugim podrozdziale tej części pracy Doktorant przybliżył szeroko system orzecznictwa w Polsce w odniesieniu do podziału niepełnosprawności oraz w oparciu o ostatnie NSP (2002 i 2011) dokonał charakterystyki

demograficznej osób niepełnosprawnych w naszym kraju ilustrując w sposób poglądowy stan i dynamikę w tym zakresie. Niestety są to ostatnie porównywalne i w miarę wiarygodne, porównywalne dane z których można korzystać, gdyż odnoszą się do ostatnich w Polsce przeprowadzonych Spisów Powszechnych.

Trzeci rozdział na 23 stronach, zatytułowany **TURYSTYKA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH** oparty także na pracach polskich i zagranicznych badaczy, jest poprawną próbą przybliżenia istoty zagadnienia będącego podmiotem podjętej problematyki. Omawiając najpierw aktywność turystyczną osób z dysfunkcją na tle rozwoju turystyki dostępnej dla wszystkich, starał się przybliżyć kolejne postanowienia i zasady rozumienia tej kwestii przyjęte przez gremia międzynarodowe poczynając od ONZ-wskich po UE. Następnie na podstawie dotychczasowych opracowań w sposób przejrzysty zestawiał w formie schematów i tabel oraz opisał główne **bariery** utrudniające osobom niepełnosprawnym uczestnictwo w turystyce. Dalej w podobny sposób ujmując problem wielopłaszczyznowo omówił w odniesieniu do osób niepełnosprawnych sposoby **zaspokajanie ich potrzeb**, ich **motywacje** oraz **cele i funkcje** tego rodzaju turystyki. W ten sposób przybliżył spojrzenie na turystykę od strony osób niepełnosprawnych co później wykorzystał w badaniach ankietowych. W tym rozdziale nie bardzo jest jasne na czym polegało opracowanie własne ryc. 17 (str. 65).

W czwartym rozdziale pracy na 20 stronach, zatytułowanym **PRODUKT I USŁUGI TURYSTYCZNE DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH** także opartym na literaturze przedmiotu Doktorant omówił pojęcie **segmentacji rynku turystycznego**, którego podział w przypadku osób niepełnosprawnych wynika z postrzegania rzeczywistości, w odróżnieniu, jak pisze dalej Autor, od **popytu turystycznego** zaznaczając przy tym, że rynek dla ogółu i osób z dysfunkcją charakteryzuje się zbliżonymi uwarunkowaniami. Doktorant niniejszy rozdział kończy rozważaniami na temat dostosowania produktu turystycznego i środowiska do potrzeb osób niepełnosprawnych, a następnie rzeczowo prezentuje wybrane formy turystyki i rekreacji po kątem osób z dysfunkcjami, które w założeniu mają dawać pozytywne efekty i spełniać wyznaczone cele. W omówionych powyższych rozdziałach Doktorant wykazał się dobrą i szeroką znajomością poruszanych kwestii i właściwym doбором bogato cytowanej literatury przedmiotu.

Kolejny, piąty rozdział na 20 stronach zatytułowany **TURYSTYKA STUDENCKA W POLSCE** stanowi tło dla przyjętej w badaniu populacji. Doktorant najpierw opisał w sposób syntetyczny etapy rozwoju turystyki środowiska studenckiego poprzez m.in. odwołanie się do różnego rodzaju organizacji. Następnie przybliżył dynamikę skolaryzacji szkolnictwa

wyższego w Polsce w latach 1990-2018 i przedstawił przestrzenne jego rozmieszczenie w oparciu o liczbę studentów w skali powiatów oraz miast wydzielonych a także liczby studentów, szkół wyższych i ich jednostek zamiejscowych w skali województw. W tym miejscu nasuwa się uwaga metodologiczna dotycząca ryc. 25 (str. 106) na której wartości bezwzględne przedstawiono za pomocą kartogramu, podobnie jak na ryc. 26 (str. 107), bo należy pamiętać, że właściwym byłby tu kartodiagram. W dalszej części pracy Autor w oparciu o literaturę przedmiotu jasno przybliżył determinanty aktywności turystycznej wśród studentów uwzględniając ich wolny czas, względy ekonomiczne, uwarunkowania środowiska geograficznego, czynniki społeczne, a w szczególności demograficzne i zdrowotne które to elementy znalazły się później w ankiecie.

Oryginalną, zasadniczą i twórczą częścią dysertacji jest rozdział szósty na 64 stronach realizujący postawione na początku cele. Zaprezentowano tu **WYNIKI BADAŃ**. W pierwszych dwóch podrozdziałach zostały omówione metody badawcze, przebieg oraz zakres czasowy empirycznych badań. Następnie Autor scharakteryzował grupę badawczą w oparciu o wykorzystane ankiety, a także z punktu widzenia metodologicznego odniósł się do analiz regresji. Te kwestie należało przybliżyć we wcześniejszym podrozdziale w którym były omawiane metody badawcza. W kolejnych 16 podrozdziałach nawiązujących do pytań ankietowych zaprezentowano w formie syntetycznego opisu, tabel i wykresów otrzymane wyniki w oparciu o 201 przeprowadzonych ankiet. W tym miejscu nasuwa się podobna uwaga aby wartości bezwzględne nie prezentować za pomocą kartogramów, ale kartodiagramów zgodnie z metodologią stosowaną w kartografii tematycznej (ryc. 43, 44 i 57). Z kolei podrozdział dotyczący oceny ważności poszczególnych elementów łańcucha turystycznego umieścił bym na końcu tego rozdziału. Wydaje się, że z punktu widzenia geograficznego niektóre kwestie można było przedstawić wiążąc m.in. rodzaj uczelni, tryb i formę studiów z częstotliwością, rodzajem i kierunkiem wyjazdu (kraj, zagranica). Może dało by to ciekawe wyniki z punktu widzenia geografa.

Pracę koczy część nienumerowana zatytułowana - **WNIOSKI KOŃCOWE**, które zostały ujęte przejrzysto głównie w 11 punktach.

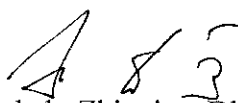
Oceniając pracę mgr. Marcina Popiela pod względem merytorycznym należy stwierdzić, że jest ona ciekawą, szeroką i wnikliwą analizą podjętego zadania badawczego zaprezentowaną na tle dotychczasowego, bogatego dorobku naukowego. Stanowi ona do pewnego stopnia wypełnienie luki w badaniach nad ruchem turystycznym osób niepełnosprawnych. Jest ona także próbą metodologicznego rozwiązania zadania badawczego i kompleksowego ujęcia zagadnienia co stwarza w pewnym sensie punkt wyjścia dla dalszych

badan w tym zakresie, gdyż przybliża nam współczesnym problem z którym będziemy się coraz bardziej i częściej zmagać. Tak więc w tym względzie praca spełniła swe zadanie.

Po względem edytorskim opracowanie odznacza się staranną formą graficzną. W swej strukturze zachowane zostały proporcje między poszczególnymi rozdziałami. Nie można mieć też istotnych zastrzeżeń co do poprawności strony pisarskiej mimo pewnych „literówek”. Poza wcześniejszymi - chciałbym zwrócić jedynie uwagę na fakt i zadać pytanie, czy we wszystkich analizowanych przypadkach zasadne było dublowanie wyników prezentując je zarówno w formie tabel jak i wykresów, oraz czy pewne zestawienia tabelaryczne w swym zapisie nie można było zgrabniej ująć (m.in. tab. 19, 20, 21) tworząc jedną tabelę. Przy cytowaniu w pracy pozycji autorstwa Dziezic należało użyć inicjału imienia , gdyż w spisie na końcu figurują dwie osoby o różnych imionach (chyba że to jest pomyłka). Trzeba też zwrócić uwagę i skorygować przed ewentualnym oddaniem pracy do druku, na alfabetyczne zestawienie pozycji bibliograficznych w zapisie nazwisk autorów (m.in. Dębiec – Dega, Górniak – Gostyński, itd. str. 195, 199, 200, 203/4). Nadto z bibliografii wydzieliłbym w oddzielne zestawienia spis materiałów źródłowych oraz zestawienie ustaw i przepisów.

Konkludując, należy stwierdzić, że pan mgr Marcin Popiel zrealizował postawiony we wstępie cel i rzeczowo w końcowej części wyprowadził wnioski. Jego rozprawa jest ciekawym i wartościowym opracowaniem, wielostronnie przybliżającym kwestie związane z turystyką osób niepełnosprawnych. Opracowanie jest kompleksowym ujęciem zagadnienia rzucającym światło na prezentowane kwestie, mogące mieć znaczenie aplikacyjne. Ponadto stwierdzam, że Doktorant wykazał się dobrym przygotowaniem w zakresie warsztatu pracy i ogólną wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań. Uważam zatem, że praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim i zgodnie z obowiązującą Ustawą o stopniach i tytule naukowym wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ o do puszczenie mgr. Marcina Popiela do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków 11-04-2019 r.

prof. dr hab. Zbigniew Długosz